

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Say 1 Issue 30 • Yıl Year 11 • Nisan April 2023

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut523>

Araştırma Makalesi / Research Article

Modern Bir Hafriyatçı Olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri Üzerine Bir Okuma Denemesi

A Reading Experiment on Osman Numan Baranus' Poem "Sayyid Nesimi" as a Modern Excavationist

Öz

Seyyid Nesîmî; 14. yüzyılın ikinci yarısı ile 15. yüzyılın başlarında yaşayan, edebiyat ve tasavvuf tarihinde önemli bir yeri olan, gerek şiiri, gerek inançları ve gerekse hayatı yönünden oldukça ilginç bir şahsiyet ve fevkalade önemli bir divan şairidir. Divan şiiri, harflerle ilgili sembol, yorumlama ve şifrelemeleri, epistemolojik ve ontolojik açıdan en çok ona borçludur. Onun kendine has üslubu, divan şiirinde bir çığır açmıştır. Seyyid Nesîmî, divan şiirlerini en çok dil ve üslubuyla etkilemiştir. Bu yönüyle ondan etkilenen epeyce bir divan şairi vardır. Seyyid Nesîmî; Hurufilik inancı yüzünden zulme maruz kalmış ve nihayet Halep'te derisi yüzülerek idam edilmiştir. Onun zulme maruz kalması, haksız yere idam edilmesi, kendisine kısa zamanda efsanevi bir kahraman kimliği kazandırmıştır. Bu yüzden Alevi-Bektaşî geleneğinde, yedi erenlerle bağlantılı bir şekilde yedi ulu ozandan biri olarak kabul edilmiştir. Tanzimat sonrası modernleşme sonrasında, Seyyid Nesîmî, dil ve üslubu veya şiiriyle değil, idam edilmesiyle gündeme gelmiş ve şiirlere konu olmuştur. Modern şairler, onu işte en çok bu yönüyle şiirlerinde ele alıp işlemişlerdir. Şairlerin, onu şiirlerinde işlemelerinin bir diğer nedeni de "aşk şehidi" olarak da anılan büyük sûfi Hallâc-ı Mansur ile aynı kaderi paylaşmış olmasıdır. Osmanlı divan şiirinde isim olarak neredeyse hiç anılmayan, ama hakkında mübhem sanatıyla bağlantılı olarak mazmunlar oluşturulan Seyyid Nesîmî, modernleşme sonrasında ve özellikle de Cumhuriyet döneminde yeniden keşfedilmiş, hakkında müstakil şiirler yazılmıştır. Cumhuriyet döneminde Nesîmî'yi şiirlerinde müstakil olarak anan şairlerden biri de Osman Numan Baranus'tur. Bu çalışmada, Osman Numan Baranus'un Seyyid Nesîmî adlı şiirinden Seyyid Nesîmî'ni sosyal kimliği ve imajı poetikayla bağlantılı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Nesîmî, Hurufilik, Osman Numan Baranus, tasavvuf, poetika.

Abstract

Sayyid Nesîmî; He is a very interesting personality and an exceptionally important divan poet, who lived in the second half of the 14th century and the beginning of the 15th century, has an important place in the history of literature and mysticism, both in terms of his poetry, beliefs and life. Divan poetry owes the symbols, interpretations and encryptions about the letters to him most epistemologically and ontologically. His unique style broke new ground in divan poetry. Seyyid Nesîmî influenced divan poetry the most with his language and style. There are quite a few divan poets influenced by him in this aspect. Sayyid Nesîmî; He was persecuted because of his Hurufism belief and was finally executed by being flayed in Aleppo. His persecution and unjust execution gave him a legendary hero identity in a short time. Therefore, in the Alevi-Bektashi tradition, he was accepted as one of the seven great poets in connection with the seven saints. After the post-Tanzimat modernization, Seyyid Nesîmî came to the fore with his execution, not with his language and style or poetry, and became the subject of poems. Modern poets have dealt with it mostly in their poems with this aspect. Another reason why poets use it in their poems is that he shared the same fate with the great sufi Hallâc-ı Mansur, also known as the "martyr of love". Seyyid Nesîmî, who is almost never mentioned as a name in Ottoman divan poetry, but about whom metaphors were created in connection with his ambiguous art, was rediscovered after modernization and especially in the Republican period, and independent poems were written about him. Osman Numan Baranus is one of the poets who mentioned Nesîmî independently in his poems in the Republican period. In this study, the social identity and image of Seyyid Nesîmî from Osman Numan Baranus's poem named Seyyid Nesîmî has been tried to be revealed in connection with poetics.

Keywords: Seyyid Nesîmî, Hurufism, Osman Numan Baranus, sufism, poetics.

Hasan Aktaş*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Doç. Dr.

Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bayburt-Türkiye
Elmek: yortsavulhaktas@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9827-9713

Makale Geçmiş Article History

Geliş Tarihi: 10.02.2023

Kabul Tarihi: 26.02.2023

E-yayın Tarihi: 30.04.2023

Atıf / Citation:

Aktaş, H. (2023). Modern Bir Hafriyatçı olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri Üzerine Bir Okuma Denemesi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (30), s. 25-36.

Giriş

Seyyid Nesîmî; divan edebiyatının epistemolojisini ve ontolojisini oluşturan tarihî en karizmatik şahsiyet ve şairlerinden biridir. Bu çalışmanın amacı da Seyyid Nesîmî'nin hayatını anlatmak, şiirlerinden birini tahlil etmek veya edebiyat tarihindeki yerini tespit etmek değildir. Seyyid Nesîmî'nin hayatı ve şiirlerindeki bazı göstergelerden hareket ederek Cumhuriyet dönemi şairlerinden **Osman Numan Baranus**'un *Seyyid Nesîmî* adlı şiirini tahlil etmek suretiyle Seyyid Nesîmî'nin modern dönemdeki izleşini ve önemini ortaya çıkarmaktır. Osman Osman Numan Baranus'un *Seyyid Nesîmî* adlı şiiri, Cumhuriyet döneminde Seyyid Nesîmî ile ilgili olarak yazılan uzun soluklu ilk müstakil şiirlerden olması nedeniyle büyük önem arz etmektedir.

Türk edebiyat tarihinde Seyyid Nesîmî izleşti, şairin yaşadığı dönemden başlayarak günümüze kadar uzanmaktadır. Zira Nesîmî hem dramatik hayatıyla hem de şiirlerindeki farklılığı, estet düzeyi, kurgusu ve üslubuyla çok sevilmiştir. Ama bu imaj ve izlek, Osman Numan Baranus'ta, Nesîmî'nin hayatı, şiirleri ve tarihte ekol olmuş şahsiyetleri içine alan tarihsellikte bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunların yanında Seyyid Nesîmî'nin hayatına, şiirlerine yapılan atıfları da unutmamak gerekir.

Bu çalışmada Osman Numan Baranus'un *Seyyid Nesîmî* şiiri, çoğulcu okumalar ve teorik çözümler bağlamında ele alınmıştır.

1.1. Seyyid Nesîmî Kimdir?

Seyyid Nesîmî'nin hayatı hakkında çok sağlıklı sayılabilecek sahipsiz bilgiler ve belgeler mevcut değildir. Şimdiye kadar Nesîmî'nin ne doğum tarihi, ne doğum yeri, ne doğum yılı, ne ölüm tarihi net olarak tespit edilebilmiş değildir. Bu bağlamda Nesîmî'nin hayatıyla ilgili hemen her şey problemlidir. Bazı kaynaklar onun doğum tarihini 1339-1344 yılları arasında gösterirlerse de bu bilgi kesin bir belgeye dayanmaz. Nesîmî'nin doğum tarihi gibi ölüm tarihi de oldukça ihtilaflıdır. Onun ölüm tarihi ile ilgili değişik kaynaklarda 1404, 1417, 1418 ve 1432 (*Olgun, 1970: 53*) gibi muhtelif tarihler verilmektedir. Fuat Köprülü, her ne kadar Seyyid Nesîmî'nin ölüm tarihini 1404 (*Köprülü, 1927: 382*) olarak verse de önemli bazı ipuçlarından ve göstergelerden ve yeni araştırmalardan hareketle onun ölüm tarihinin 1418 (*Kürçüoğlu, 1985: XIX*) olduğunda aşığı yukarı fikir birliği vardır. Bu tarih, şimdilik akla en yakın olarak gözükmektedir.

Seyyid Nesîmî; bilindiği gibi Hurûfîlik öğretisinin kurucusu olan Fazlullah'ın hem müridi, hem damadı, hem halifesidir. Fazlullah'ın hayatıyla ilgili bilgiler büyük oranda belgelerle kayıt altına alınmışken, Nesîmî'nin hayatının ayrıntılarıyla ilgili bütün konular ihtilaflıdır ve onunla ilgili doğruluğu kesin olan sahipsiz bilgi ve belgeler bulunmamaktadır.

Seyyid Nesîmî'nin Hurûfîliği tartışma götürmeyecek derecede açık ve nettir. Hurûfîliğin esrârına tutulan Nesîmî, kendisine hâkim olamaz ve cezbeye kapılır. Fakat Seyyid Nesîmî, ömrünün sonlarına doğru Hurûfîlikten hiçbir şekilde kopmadan Hallâc-ı Mansûr'un tehlikeli yolunda yürümek için uzun bir yolculuğa çıkar. Bu uzun olarak görülen yolculuk çok kısa sürer. Nesîmî, geçmişten günümüze kadar olan süreç içerisinde Hallâc-ı Mansûr sufîliği ile Hurûfîlik doktrinini birleştiren tek şahsiyettir. Onun derisinin yüzülmesine sebep olarak Hurûfîlik gösterilmesine rağmen gerçekte asıl sebep Hallâc-ı Mansûr gibi "*enelhak*" söylemesidir. Hurûfîlik sırlarıyla cezbeye gelip coştukça coşan Nesîmî, hüküm gününün geldiği kanaatine sahipsiz olmuş ve şehri

velveleye veren Hallâc-ı Mansûr gibi “*enelhak*” sırrını pervasız bir şekilde ortalığa salıvermiştir. O, bu ideolojik yönüyle divan şiirinin en karizmatik ve en karakteristik şairidir. Divan şiirinde Hallâc-ı Mansûr’u mazmun, imge, motif, imaj, gönderme ve îmâ ile en çok anan şair Nesîmî’dir.

Onun muhalif ve aykırı kimliğinden dolayı hayatıyla ilgili bütün bilgi ve belgelerin kasıtlı olarak yok edildiği izlenimi uyanıyor insanda. Bu kadar karizmatik ve meşhur bir mutasavvıf olan bir şairin hayatıyla ilgili olarak kesin hiçbir bilgi ve belgeye rastlanamaması herhalde bir tesadüf olmaması gerektir. Zira tarihte bir kişinin hayatıyla ilgili hiçbir şeyin bilinmemesi diye bir şey asla mümkün değildir. Bir kere Nesîmî, bütün Asya’da tanınan ünlü bir mutasavvıftır. En azından kendi tasavvufî görüşlerine yakın olan insanların hayatıyla ilgili bazı ipuçları vermeleri gerekirdi. Ayrıca Nesîmî yine tüm Asya’da tanınan bir şairdir. Hiç olmazsa ilgili şiir kaynakları bu konuda bizi bilgilendirebilirdi. Bu yüzden Nesîmî’nin hayatı hakkında kesin bilgiler vermek mümkün gözükmemektedir.

1.2. Seyyid Nesîmî’nin Etkilendikleri

Seyyid Nesîmî’nin kişiliğinin şekillenmesinde, şiirde dil ve üslubunu bulmasında, tarihteki önemli şahsiyetlerin rolü vardır. Bunlar arasında Hoca Ahmet Yesevî ile Mevlânâ’yı öncelikle ve özellikle anmak gerekir. Bu dönem, onun yoğun bir şekilde Hoca Ahmed Yesevî ile Mevlâna’nın etkisi altında bulunduğu dönemdir. Bu bağlamda Seyyid Nesîmî’nin bu dönem içerisinde başucu eserleri Hoca Ahmet Yesevî’nin Hikmetler’i ile Mevlânâ’nın Mesnevisi’dir. Onun bu dönem içerisinde yazmış olduğu şiirleri çoğunlukla didaktik özellikler içerir. Bu şiirlerinde Nesîmî, genellikle hikmetli söyleyişlerle insanlığa nasihat etmeye önem vermiştir.

Nesîmî ile ilgili geçmişte pek çok yakıştırmalarda bulunulmuştur. Bunlar içinde belki de en önemlilerinden bir tanesi Hoca Ahmed Yesevî’nin, kendisinden yaklaşık iki asır sonra gelen Seyyid Nesîmî’den keramet yollu 88. hikmetinde haber veriyor olmasıdır. (*Köprülü, 1981: 123*)

Nesîmî, kendisinden önce yaşamış ya da çağdaşı olan Fars ve Osmanlı şairlerini de yakından izlemiş, onlardan etkilenmiş ve özellikle Şeyhoğlu Mustafa, Şeyyad Hamza, Kadı Burhaneddin ve Ahmedî gibi şairlerin şiirlerine oldukça güzel nazireler yazmıştır.

Etkilenme bakımından Seyyid Nesîmî için genel olarak üç dönemden bahsedilebilir. Seyyid Nesîmî; önceleri yoğun bir şekilde Hoca Ahmed Yesevî ile Mevlâna’nın etkisi altındadır. O, hayatının orta döneminde ise Şiblî’den etkilenmiş ve onun müridlerinden biri olmuştur. Nihayet Seyyid Nesîmî, Fazlullah-ı Hurûfî ile tanıştıktan sonra tamamıyla onun etkisi altına girmiş ve kendisinin halifesi olmuştur. O, artık hayatının sonuna kadar Hurûfîlik öğretisine bağlıdır.

Seyyid Nesîmî, Şiblî ve Fazlullah dönemlerinde Hallâc-ı Mansûr’un görüşlerini benimsemiş ve tıpkı onun gibi “*enelhak*” söylemiştir. Hem varidat ve sünuhatla bağlantılı olarak ilm-i ledün faslından hem de yaşadığı dönemin siyasetine bağlı olarak söylediği bu söz hayatına mal olmuştur.

1.3. Paradigması ve Felsefesi

Seyyid Nesîmî’nin inançlarında ısrar etmesi ve direnmesi derisinin yüzülerek öldürülmesine neden olmuştur. İşte bu nedendir ki halk arasında “*İkinci Hallâc*” olarak

Modern Bir Hafriyatçı olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri

şöhret bulmuştur. Nesîmî'nin, siyasal iktidarın resmî görüşüne aykırı bir dünya görüşünü yaymak suçundan ötürü idamından sonra adının etrafında halk tarafından pekçok menkıbe üretilmiştir. Söz konusu bu menkıbelerde çoğaltma motifi önemli bir yer tutar. Nesîmî öncesinde ve sonrasında ulu kişiler/erenler/veliler üzerinde üretilen çoğalma motifine çokça rastlanır. Bu bağlamda Hallâc-ı Mansûr, Yunus Emre, Seyyid Nesîmî ve Anadolu erenlerinden Sarı Saltuk'a ait olduğu söylenen mezarların birbirinden uzak ve farklı yerlerde bulunması, çoğaltma motifinin en çarpıcı örneklerindendir. Seyyid Nesîmî'nin Haleb'in on iki ayrı kapısından derisini sırtına vurarak çekip gitmesi de bu motiflerden biridir.

Seyyid Nesîmî, Fazlullah-ı Esterebâdî'ye halife olduktan sonra inanmış bir mü'min olarak kendisine yakışır bir idealistlikle Hurûfluk doktrinini yaymaya çalışır. Timurluların şiddetli tepkileriyle karşılaşınca Azerbaycan'dan ayrılmak zorunda kalır ve Anadolu'ya geçer. O zamanlar Osmanlıların başkenti olan Bursa'ya gelerek inançlarını yaymaya gayret eder. Seyyid Nesîmî'nin burada hoş karşılanmadığı anlaşılıyor. Hacı Bayram-ı Veli ile görüşmek üzere Ankara'ya gelmişse de ispiyonculuk yüzünden onunla görüşmeden kırgın olarak buradan ayrılmıştır. Ankara'da Hacı Bayram tarafından tersleniş ve gördüğü kötü muamele kendisini üzüntüye sevketti. Çaresizlik içinde Haleb'e gitti. Bu tarihte Haleb, Çerkez Memlûkluları'nın elindeydi ve İktidarda da Berkuk oğlu Nâsireddin Ferec bulunuyordu.

Seyyid Nesîmî, idamından sonra derisini eline alıp Haleb'in on iki ayrı kapısından çekip giderek sırta kadem basmasına rağmen kimse peşine düşmeye cesaret edememiştir. Her kapıda Nesîmî'yi gören insanlar biraraya geldiklerinde kendi buldukları kapıdan çıkıp gittiğini iddia etmişlerse de, sonunda on iki kapının on ikisinden de ayrı ayrı çıkıp gittiği anlaşılmış. Nesîmî'nin eğninde derisiyle şehrin on iki ayrı kapısından çekip gitmesi aslında Alevî-Bektaşî geleneğinde on iki imam olarak bilinen din ulularına bir atıftır. Nesîmî'nin ölümü kulaktan kulağa aktararak bilinçli bir şekilde söylenceye dönüştürülmüştür.

Seyyid Nesîmî, halk arasında en çok iltifata sahip olan tarihî şahsiyetlerden biridir. Onun şairliği ve sufiliği bilinen bir şeydir. Ama o, bu iki özelliğinin yanı sıra abdallar ve veliler zümresinin de önde gelenlerindendir. Birinci Murat zamanında Anadolu'ya geldiği ve abdallar arasına katılarak büyük ün yaptığı anlatılır. Ayrıca onun, makamı yüksek şehitler arasında da çokça anıldığını özellikle belirtmek gerekir.

1.3. Seyyid Nesîmî'nin Türk Şiirindeki Yeri ve Önemi

Seyyid Nesîmî, XIV. yüzyılda yaşamış olan Hurûfî meşrep bir divan şairidir. Türkçe şiir söylemekte ilk önce o şöhret kazanmıştır. Seyyid Nesîmî, klasik divan şiirinin önemli ve ekol şahsiyetlerinden olmasına rağmen kendisi divan şairlerinin şiirlerine gerektiği kadar konu olmamış, bilakis çok seyrek olarak adı geçmiştir. Ondan bahsedenler de isim olarak değil daha çok zımnî olarak bahsederler.

Bu durumun, psikolojik ve sosyolojik pek çok nedeni vardır. Bu en önemli sebeplerinden birisi de, Nesîmî'nin Hurûfî olması, bu görüş ve düşüncelerinden dolayı bir "düşünce suçlusu" olarak derisinin yüzülerek idam edilmesiyle bağlantılı olarak zamanın resmi ideolojiyle ters düşmeme gibi korkudan kaynaklandığı düşünülebilir. Osmanlı şairlerinin, Nesîmî'ye ilgisiz kalmalarının arkasında yatan zımnî ve en önemli sebep de çok muhtemelen budur.

Bütün bunlara rağmen özellikle tekke şairleri kendisine ilgi göstermişler ve abartılı iltifatlarda bulunmuşlardır. Bu grup şairler içerisinde de muhakkak ki, Alevî-Bektaşî şairlerinin oldukça özel bir yeri ve önemi vardır.

Seyyid Nesîmî, derisinin yüzülmesi sebebiyle halk tarafından zulme uğrayan, hâline acınan bir mazlum olarak kabul edilmiş ve bu nedenle de Türk edebiyatında en kutsal sayılan şairlerin pîri olarak ilgi ve iltifat görmüştür. Onun şiirleri de bu açıdan kutsal olarak telakkî edilir. Şiirleri tekkelerde çoğaltılarak okunmuş ve pek çok şiiri de değişik makamlarda bestelenmiştir. Nesîmî çok farklı sayılabilecek değişik kökenli kültürleri Hurûfîlik öğretisi içinde kaynaştırmıştır. Bu farklı kültürler, onu bir okul ve misyon sahibi yapmıştır. Bu okul, gerek Osmanlı, gerekse Cumhuriyet döneminde avam ve entelektüel pek çok öğrencisi olan hayat ve marifet ilminin tahsil edildiği, misyon sahibi aktif bir okuldur.

Ama eyleyici ve tarihe damgasını vurmuş bir sûfi şair olarak Seyyid Nesîmî daha çok Cumhuriyet döneminde tanınmaya başlanmış ve hakkında müstakil şiirler yazılmıştır. İşte bunlardan birisi de edebiyat tarihlerinin hiç adını anmadığı Osman Numan Baranus'tur.

1.4. Divan ve Tasavvuf Şiirinde Nesîmî

Klasik veya modern şiirde Seyyid Nesîmî, genel olarak sadece bilinen “*enelhak*” söylemi ve derisinin yüzülmesiyle gündeme getirilmektedir. Onun inanç ve kabulleriyle birlikte şiirleri atlanıp sadece aksiyoner ve mücadelecî yönüne dikkat çekilmiştir.

Güçlü bir epistemolojiyle kurulan ve güçlü bir ontolojiyle karşımıza çıkan Seyyid Nesîmî ve şiiri anlaşılmadan, divan şiiri ve ona bağlı olarak da modern şiir tam olarak anlaşılabilir, çünkü divan şiirine pek çok imge ve mazmunu o kazandırmıştır. Bu bağlamda divan şiiri anlaşılmadan modern şiir de kendiliğinden anlaşılabilir kılınmış olacaktır.

Seyyid Nesîmî, tasavvuf dünyasında herşeyden önce tıpkı Hallâc-ı Mansûr gibi bir kelâm [söz] şehidi olarak kabul edilir. Şehitleri şiirlerine konu edinen şairler de şehitlerin yakın akrabası sayılırlar. Hallâc-ı Mansûr ve Seyyid Nesîmî öldüler, sahih bir ifadeyle şehit oldular ama şairlerle ve şairlerin şiirleriyle yaşıyorlar. Bu açıdan bakıldığında şehitleri en iyi anlayanların şairler olduğu kanaatine ulaşmak mümkündür. Bu nedenle klasik Osmanlı edebiyatında gerek Hallâc-ı Mansûr gerekse Seyyid Nesîmî ile ilgili olarak pek çok mazmun üretilmiştir. Her ikisinin de akıbetleri İslam toplumu üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu yüzdendir ki, birer aşk şehidi olarak anılan tarihin bu karakterleri zamanla efsaneleşmiştir.

Anadolu'da klasik divan ve tasavvuf şiiri en çok Seyyid Nesîmî ile yayılmış ve yine onunla tekâmül etmiştir.

1.3. Nesimi Etkisi

Osmanlı şiirinde Seyyid Nesîmî kadar nüfuzu kuvvetli olan ikinci bir şair yoktur. Nesîmî, sûfiyâne lirizmi ile kendisinden sonra pek çok şairi etkilemiştir. Nesîmî'nin şiir, tasavvuf ve Hurûfîlikteki derin nüfuzu sadece Anadolu ve Azeri sahasıyla sınırlı kalmamış, özellikle Çağatay edebiyatının yanısıra daha pek çok alanlara kadar uzanmıştır.

Modern Bir Hafriyatçı olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri

Seyyid Nesîmî'nin şiirlerinden bahseden toplu ilk şiir mecmuası Câmîu'l-Maânî'dir. Nesîmî'den bahseden ikinci eser ise Latîfî tezkiresidir. Latîfî bu eserinde, Nesîmî'nin, Osmanlı sultanı Muradhan Gazi zamanında Anadolu'ya gelerek Bursa'da şair Şeyhî ile tanıştıklarını söyler. Nesîmî'den bahseden üçüncü kaynak ise Âşık Çelebi'nin Meşâiru's-Şuarâ adlı tezkiresidir. Bu konuda dördüncü önemli kaynak ise Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-Şuarâ adlı eseridir. Yine bu konuda önemli bir diğer eser ise Gelibolulu Mustafa Ali'nin yazmış olduğu Künhü'l-Ahbar adlı eseridir. Nesîmî hakkında en geniş bilgi veren ve onun hakkında yorumlarda bulunan en kapsamlı eser ise oryantalist Gibb'in Osmanlı Şiir Tarihi adlı eseridir.

Âşık Çelebi, ortodoks bir anlayışla Nesîmî'den yana değil, Nesîmî'in katline fetva veren ulemâdan yana taraf çıkar. Âşık Çelebi, zâhiri ilimleri tahsil eden medrese ulemâsının yanındadır ve genelde tasavvufa karşıdır. Mevlevî tezkirecisi Esrar Dede bu yüzden Âşık Çelebi'yi şiddetle kınanmıştır. Âşık Çelebi, medrese ulemâsından yana da olsa keşke zulme karşı bir direnç gösterebilseydi ve açık bir tavır ortaya koyabilseydi. Bir ilim adamına ve şaire elbette bu yakışırdı.

Seyyid Nesîmî, Anadolu'da daha çok Alevîler, Bektaşîler, Mevlevîler, Hurûfîler gibi batınî heterodoks zümreler arasında ilgi ve iltifat görmüştür. O, Alevî-Bektaşî geleneği içinde *Hatayî, Fuzûlî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemînî, Vîrânî* ile birlikte "yedi ulu ozan" olarak kutsanan ozanlardan biri olarak kabul edilir. (Özmen, 1998: 249)

Nesîmî aslen Azeri olmasına rağmen tüm Anadolu topraklarında tanınmakta ve çok sevilmektedir. Hurufî olmasına rağmen daha baştan beri özellikle Alevîler, Bektaşîler ve Mevlevîler arasında da çok sevilmektedir. Bir divan şairi olmasına rağmen halk şairleri arasında da oldukça büyük ilgi görmüştür. Şiirlerinin önemli bir kısmı bestelenerek tarikat ayinlerinde okunmuştur.

Alevî-Bektaşî ayin ve nefeslerinde de Nesîmî'nin adı sıkça geçer. (Gölpınarlı, 1992:16) Alevî-Bektaşî menâkıbnâmelerinin aşağı yukarı çoğunda Nesîmî'nin ismine rastlamak mümkündür. Tıpkı mürşidi Fazlullah gibi Nesîmî'nin idamı da seyirliktir. İnsanlık böyle bir seyirlik idama daha önce Hallâc-ı Mansûr'da, daha sonra ise Şeyh Bedreddin'i idamında tanık olmuştur. Onun bu idam şekli klasik ve modern şiire pek çok malzeme kazandırmıştır.

Seyyid Nesîmî, yaşadığı günden bugüne kadar resmî edebiyat çevrelerini kesinlikle etkileyememiş ve hiçbir şekilde bu çevrelerde adından söz ettirememiştir. Resmî çevreler yakın duran kişiler de Nesîmî'nin adından söz etmekten hep korkmuşlardır. Nesîmî, resmî çevreler ve devlet erkânı tarafından dışlandığı için geniş halk kitleleri tarafından benimsenmiş ve kendisine sahip çıkmıştır. Mesela Nesîmî'nin yazmış olduğu şiirlerin karşılığında telif ücreti olarak görülebilecek devlet ulularından caize veya ulufe aldığına dair bugüne kadar herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanmamıştır.

Seyyid Nesîmî'nin hayatı, idamından sonra dilden dile dolaşan bir efsaneye dönüşmüştür. Zulme uğrayan ve haksız yere idam edilen Seyyid Nesîmî'ye halk mazlum olmasından dolayı sahip çıkmış ve onun hayatını kendince efsaneleştirmiştir. Zira mazlum halk Nesîmî'nin hayatında kendisini görmüştür. Bu yüzden, kendiyi bağlantılı olarak onu [şâh-ı şehit] şehitlerin şahı olarak anmaktadır.

Azerî kökenli olan Seyyid Nesîmî, Azerî lehçesiyle şiirler yazdığı halde sadece Azerbaycan'da şöhret bulmamış, Anadolu topraklarında da büyük bir üne kavuşmuştur.

1.1. Osman Numan Baranus Şiirinde Seyyid Nesîmî İzleği

Seyyid Nesîmî, çağdaş şairlerin ilgi duyduğu şair ve mutasavvıfların en önde gelenlerinden sadece biridir. Hiç Şüphesiz ki bunların en önemlilerinden biri Seyyid Nesîmî ile ilgili müstakil bir şiir yazan Osman Numan Baranus'tur.

Ankara'da tek yapraklı **Özün** (Mayıs 1971-Nisan 1973) adlı edebiyat gazetesini tek başına 24 sayı çıkartan şair **Osman Numan Baranus** (1930-2005), Seyyid Nesîmî'nin çekmiş olduğu acıları ruhunun derinliklerinde hissedilen modern bir şairdir. İşte onun yazmış olduğu *Seyyid Nesîmî* şiiri böyle bir duyarlılığın sonucunda ortaya çıkmıştır. Klasik döneme ait sûfî bir şairin modern bir şairin şiirinde ele alınıp işlenmesi oldukça ilginçtir ve bu durum, kültürün devamlılığı açısından fevkalade önemlidir.

Seyyid Nesîmî, ölümünden sonra aslında ezilenlerin, sömürülenlerin ve haksızlığa uğrayanların sembol ismi olmuştur. Fakat yine de modern Türk şiiri içerisinde çok az sayıda şair Nesîmî'nin farkına varabilmiştir. İşte bunlardan biri Osman Numan Baranus'tur.

Osman Numan Baranus'un söz konusu edilen *Seyyid Nesîmî* şiiri daha çok tarihselliği referans almasına rağmen epistemolojiden ontolojiye uzanan sahici bir çizgi izler. Söz konusu şiir şöyledir:

SEYYİD NESİMİ

*Türkmen kocası Seyyid Nesîmî
Yürümüştür diye bu yollar kutsal,
Oturup dinlenmiştir diye bu seki,
Bakmıştır diye bu yıkık duvar;
İçinde gazeller, murabbalar,
Tuyuğlar yazmıştır diye bu Pîr Evi.*

*Senin neyin kaldı Yaş Beğ
Nesîmî'nin yapıtları yanında?
Savcı Çanakçı oğlu Çanakçı
Hele senin neyin kaldı
Bir kötü adından başka
Bed Fermanı'na, El-Müeyyed
Yüzyıllardır tükürülüyor:
"Derisi yüzüle Nesîmî'nin,
Ölüsü yedi gün gösterile.
Bedeni pare pare edildikte,
Bir paresi Dülkadiroğlu Ali'ye,
Bir paresi Nâsırüddin'e,
Bir paresi Osman'a gönderile;
Bunları inançlarını bozduğu".*

*Everen "Ol!" ününden oluştu,
[Ne iyi ettik de şiire "özün" dedik!]*

Modern Bir Hafriyatçı olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri

Erginliğini, olgunluğunu,
En yüce değerini ses, söz'de buldu.
Kutsal kitaplara göre
Başlangıçta var olan ne?
Söz! Aslı harflerden örülü.
Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an
Harflere bitek tarlalar.
Harfler, bu kitaplardan önce
İnsanoğlunun yüzünde
Göründüler ince ince.
Ondan öyle insan yüzü
Tanrı'nın gerçek gözgüsü.
Oraya yönelip, ona tapınmak,
Eylemler eylemi, tek yapılacak.

Tanrı-İnsan'da, İnsan-Tanrı'da
Erdem var, sevi var, dostluk var.
İnsan sevgisi olmayanda
Tanrı sevgisi ne arar?
İnsanı sevmeyen bir daltaban
Hayvanı, bitkiyi sever mi,
Alıkoyar mı kendini
Gömgöğ bir ormanı yakmaktan?
"Enelhak!" dedi Hallâc-ı Mansûr?
Seyyid Nesîmî nasıl durur?
İnsan, Tanrı oldu mu bir kez,
Gayrı Tanrı'ya Tanrı gerekmez.

Tapınaklar yerlerinde var olsun;
Dört din üzre, dörtbin din üzre
Tapınmaklar yerlerinde var olsun.
Dilinde sevi tüten özünler,
Elinde sönmez bir Ruşençerağ,
Ardından, geri dönmeden
Seyyid Nesîmî geliyor,
Benim daha yenileyin
Şaşa kala, düşe kalka
Gittiğim ırak yerlerden (Baranus, 1984: 58-59-60)

Osman Numan Baranus (1930-2005), Seyyid Nesîmî adına müstakil bir şiir kaleme almayı tercih etmiş. Bu şiir, herşeyden önce bir Seyyid Nesîmî destanı mahiyet ve muhtevasındadır. Şiirde Nesîmî'nin hayatı hemen bütün ayrıntılarıyla tahkiye ediliyor. Şiir sadece kuru/basit bir tahkiyelemeden ibareden değil, tahkiyelerin yanısıra güçlü kurgulamalar da var. Şiiri, zaten bu kurgulamalar gerçek anlamda şiir yapıyor. Şiir, yapısal yönden yedi üniteye ayrılmış.

Şiirin her bir ünitesinde, Nesîmî'nin ayrı bir yönüne dikkat çekiliyor ve bu dikkat çekilen yöne oldukça güçlü vurgulamalar yapılıyor. Şiirin daha başında, şairin etnik kimliği; şiirlerine, menkıbelerine ve gezip dolaştığı yerlere atıfta bulunularak veriliyor.

Şair, şiirine Seyyid Nesîmî'yi bir "*Türkmen kocası*" şeklinde nitelendirerek başlıyor. Şair, ayrıca Seyyid Nesîmî'nin yürüdüğü yollara kutsallık atfederek hüsn ü talil sanatı yapıyor. Şairin naklettiğine göre, yollar, üzerinde Nesîmî yürüdü diye kutsallaşmıştır. Kutsallaşanlar, sadece yollar değildir. Seyyid Nesîmî ile en ufak bir ilgisi, ilişkisi veya bağıntısı olan her şey kutsallaşmıştır. Bunlar arasında Nesîmî'nin oturup dinlendiği seki, baktığı yıkık duvar, içinde gazeller, murabbalar ve tuyuğlar yazdığı ev gibi nesnelere/objelere vardır. Bu, şairin fenomenolojik idrak ve algısıyla ilgili bir durumdur. Gerçi Nesîmî'ye yapılan bu kadar olağanüstü medhiye ve mübalağa şiirin misyonuna ters düştüğü gibi şiiriyeti de zayıflatıyor. Şair, burada net ve açık bir biçimde Nesîmî'yle ilgili özgün sayılabilecek mekansal bir imge yaratıyor. Özellikle şiirin bu ünitesinin mutlaka iyi bir ressam tarafından resmi yapılmalıdır. Bu metin, elbette ki bir bilgi nesnesini içermediği halde tamamen bilgi dışı da değildir. Nesîmî'nin yürüdüğü yolların kutsallaşması elbette ki bir bilgiye dayanmaz, fakat bir evde tuyuğların, murabbaların ve gazellerin yazılmış olması bir bilgiye dayanır. Şair, bilgi ile bilgi dışılığı, şiirin kendi gerçekliğine dönüştürüyor. Şiirde; hem bilgiye, hem de bilgi dışılığı aynı metin içerisinde baş vurularak büyümlü bir atmosfer oluşturuluyor.

Şair, şiirin ikinci ünitesinde tarihin acı gerçeklerini sorguluyor. Bu sorgulama içerisinde de derin bir tarih felsefesine giriyor. Baranus, bu ünitenin ilk iki dizesinde Nesîmî'nin idamına, Mısır Memluk devleti hükümdarı El-Müeyyed'in adına karar veren Şam Naibi Yaş Beğ'e cevabını alamayacağını bile bile gıyabında "*Nesîmî'nin eserlerinin yanında kendisinin neyin kaldığını?*" soruyor. Aslında bu sorunun içinde cevabı da gizlidir. Nesîmî eserleriyle sürekli hatırlanarak ve gördüğü zulüm nedeniyle hep rahmetle anılarak halk tarafından hiçbir zaman unutulmamış, bilakis bir efsane haline gelmiştir. Yaş Beğ ise, sadece bir zâlim olarak anılmakta ve kendisine lanet edilmektedir. Hatta bugün artık bırakınız meşhur bir zâlim olarak anılmayı, kesinlikle sıradan bir zâlim olarak bile anılmamaktadır.

Aynı ünitenin üçüncü ve dördüncü dizelerinde ise Savcı Çanakçıoğlu'na da Yaş Beğ'e sorulan soru sorulur. O da aslında Yaş Beğ'in durumundadır. Savcı Çanakçıoğlu'nun da dünyada kötü adından başka bir şeyi kalmamıştır. Buradan şu sonuç çıkar ki, zâlimler ne kadar büyük olsalar da unutulur gider, mazlumlar ise asla unutulmazlar ve halkın nazarında sonsuzlaşırlar. Bu ünitenin beşinci dizesinden sonraki bütün dizeleri ise Mısır Memluklu hükümdarı Melikü'l-Müeyyed'e ayrılmış. Bu dizelerde artık Nesîmî'nin idamı için ferman çıkartan Müeyyed'in fermanının içeriği bütün ayrıntılarıyla okunur. Şair, Müeyyed'in bu berbat/kötü fermanına yüzyıllardır tükürüldüğü gerçeğinin altını çiziyor. Şair; işte burada, kendi misyonuna yakışır bir şekilde zâlimleri hesaba çekiyor.

Söz konusu ünitenin geri kalan kısmında El-Müeyyed konuşuyor ve fermanını ilgili kişilerle halka duyuruyor. El-Müeyyed'in fermanı; "*Nesîmî'nin derisi yüzüle, ölüsü Halep'te yedi gün halka gösterile, durumu her yere duyurula, vücudunun organları, bundan sonra birbirinden ayrıla, bir parçası inançlarını bozduğu Dulkadiroğlu Ali Bey'le kardeşi Nasrüddin'e ve Kara Yülük Osman'a gönderile*" (Timuroğlu 1991: 78) şeklindedir.

Şiddeti iyice estetik alanın dışına çıkararak El-Müeyyed, böylece şiddet fantazisine kendince yeni anlamlar ve boyutlar ekliyordu. El-Müeyyed bu şekilde kendisine psikolojik ve manevi bir boşalma sağlıyordu. İnsanları biat ve itaata silah zoruyla şiddete kodlamanın bir sonucu olarak, iyice bilinçaltına sıkıştırılarak bastırılan duygularla

Modern Bir Hafriyatçı olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri

toplumlar, sürekli korku ve ölüm narkozuyla yatıp kalkarlar. El-Müeyyed, Nesîmî'nin idamını temaşâ makamında seyirlik bir âyine döndürerek kişilere gerekli itaat ve biat mesajını vermeye çalışıyor. Şairin iktibas/alıntıladığı veya tazmin [ödünç aldığı] ettiği El-Müeyyed'in fermanının muhtevasından, Nesîmî'nin Mısır Memlûklularının nüfuz alanında bulunan birtakım siyasal olaylara karıştığını anlıyoruz. Bütün bu göstergelerden hareketle Nesîmî'nin buralarda özellikle İslam ortodoks mezheplerinin onaylamadığı heterodoks cereyanlardan Hurufilik ve Vahdet-i Vücut öğretilerinin propagandasını yaptığı ve bu çevrelerde de epeyce etkili olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür.

Baranus, şiirin üçüncü ünitesinde tıpkı Nesîmî gibi evrenin oluşumuyla ilgili teolojik yoruma girişir. Bu yoruma göre evren, Arapça Kef ve Nun harflerinin bir araya gelerek oluşturdukları [Ol!...] anlamına gelen "kün" ilahî fermanının bir anlık hitabıyla oluşmuştur. Şair, kâinatın oluşumuyla ilgili Nesîmî'nin görüşlerini bire bir paylaşarak kendi görüşlerini de açığa vurur. Baranus, şiire öztürkçe bir karşılık olarak bulduğu "özün" sözcüğünü köseli parentez içerisinde "Ne iyi ettik de şiire "özün" dedik!" şeklinde bir oda mısra içerisinde vererek, şiire bir karşılık olarak yaptığı bu yakıştırmayı savunmayı da ihmal etmez. Şair, bu şekilde şiirin ontolojik varlığını, evrenin oluşumu gibi estetik bir bilince bağlar. Çünkü kâinat Tanrı'nın, şiirse insanın özünden kopmuştur. Bundan sonra şair, kâinatın oluşumuyla ilgili Hurûfî bir yoruma başlar. Hurûfî bir yoruma göre kâinatın oluşumunda da ses [kün/ol] sedası vardır. Kutsal kitaplardan kabul edilen Kitab-ı Mukaddes bu yüzden "Önce kelâm vardı" diye başlar. Kutsal kitaplar harflerin bittiği ve yetişerek kelâma dönüştüğü bereketli tarlalardır. Harfler, kutsal kitaplardan önce insanoğlunun yüzünde görünmüşlerdir. Yani insanoğlunun yüzü bu harflere göre ilâhî programcı tarafından şekillendirilmiştir. İnsan işte bu yüzdendir ki, okunacak en büyük kitap olarak vasıflandırılır. İnsanın yüzü bir vechullahtır. Bu yüzü [sanat eserini], iyi okuyan kişi arkaplandaki hakiki sanatçıyı görür. İnsanın yüzü en kudretli bir ilâhî dil olduğundan dolayı, aynı zamanda da en büyük kelâmdır. Allah, insanın yüzüyle varlık alanına çıkmış ve en güzel şekilde görünmüştür.

Dördüncü ünite iki dizeden oluşuyor. Bu iki dize insanın yüzüne yönelmeyi/tapınmayı salık veriyor. Çünkü insanın yüzünde mutlak kelâm olan 'Allah' ism-i celîli okunacaktır. Divan şairlerinin insanları sevgilinin yüzüne tapınmaya çağırmaları, mecazın arkasındaki hakikate açılan perdeleri aralamak içindir. Şair/âşık, bir mecaz olan Leylâ'ya [sûrete] tapınırken, mecazın kalın kabuğunu kırarak er geç öze/hakikata [Mevlâ'ya] ulaşacaktır. Mecaz aşka tutulmayan, gerçek aşka asla ulaşamaz. İşte bu yüzdendir ki, aşk yeryüzünde insanın en büyük ve en asil eylemidir. Yeryüzünde, özünde ilahî cevheri taşıyan bütün insanlar âşık olur, bu özü kaybedenler âşık olamazlar. Yani kendilerini ve evreni okuyamazlar. Çünkü aşk, insanı ve evreni aydınlatan bir mumdur.

Şiirin beşinci ünitesi, insanın varoluşçuluğunu vahdet-i vücut merkezli olarak diyalektik tarzda ele alarak felsefî bir temele oturtuyor. Tanrı insandadır, insan Tanrı'dadır. İnsanın olmadığı bir dünyada, Tanrı nasıl anlamsız olur idiyse, Tanrı'nın olmadığı bir dünya da öylece anlamsız olurdu. Bu yüzdendir ki, Tanrı'nın sevgisi insanda, insanın sevgisi de Tanrı'da bir anlam kazanmıştır. Bu bağlamda Tanrı ile insan birbirleriyle dostturlar. İnsanı sevmeyen hiç bir şekilde Tanrı'yı da sevemez. Baranus,

burada “*enellhak*” söylemini ironik ve mizahî yönleriyle ele alır. Hallâc ve Nesîmî'nin Tanrı olması, yeryüzünde Tanrı'nın bir gölgesi ve halifesi olmalarından dolayıdır. Bir diğer ifadeyle Tanrı'nın cevherini ruhlarında taşımaları bu ruhun aydınlığının alınlarında okunmasıyla alakalı bir durumdur, yoksa vahdet-i vücud felsefesinde Tanrı ile insan mutlak anlamda ayrı olmadığı gibi bir de değildir. (Aktaş, 2003: 49-50)

Şiirin son ünitesi bir dua ve temenni ile başlıyor. Şiirin ilk üç dizesi bir dua mahiyetindedir. Şiirde sadece dinlerin tapınak ve mabetlerinin var olması istenilmekle kalmıyor, mevcut dört semavi dinin sayısının da dört bine çıkartılarak onların tapınaklarına da saygı gösterilmesi temennisinde bulunuluyor. Daha sonra şiir [şairin kendi adlandırmasıyla özün], dilinde aşk/sevi tüten bir acayip yaratığa benzetiliyor. Bir yerde ateş olması lazım ki dumanı tütsün, ateş olmadan duman tütmez. Bu elbette ki bir aşk ateşidir. Anlaşılan o ki, aşk ateşi, şiirin dilinde tütüyor. Bu imge, daha çok dilinden ateş saçan ejderhayı hatırlatıyor. Şiirin elinde sönmez bir aydınlık çerağı ve bu çerağın ardından Seyyid Nesîmî geliyor. Gerçekten bu iki imge çok çarpıcı ve etkileyici. Bütün bunlar, Nesîmî'nin düşe kalka gittiği yerlerde oluyor.

Şair Osman Numan Baranus, hayatı boyunca Mezopotamya kültürünün şiirini yazmıştır. Mezopotamya, şair için, dünyanın merkezi konumundadır. Seyyid Nesîmî de Mezopotamya kültürü içinde yetişmiş ünlü bir şair ve mutasavvıftır. Baranus, antik kültürü modern şiire dönüştürmesini bilen ender şairlerden biridir. Bu yüzdendir ki şair, Mezopotamya topraklarını tırnaklarıyla kazarak arkeolojik kazısını inat ve ısrarla sürdürüyor. Bu kazı sonradan ince bir duyarlılıkla örülmüş güzel bir şiir olarak insanlara geri dönüyor. Baranus, hava raporuna ve modaya göre şiir yazmıyor. Şiirinde ise hiçbir doping yok, o alabildiğine feodal ve Mozopotomyalı ve bir o kadar da çağdaş ve devrimci. Seyyid Nesîmî şair için sadece tarihsel ve arkeolojik bir malzeme değil, zulme uğrayanların tarihten günümüze ışık tutan bir öncüsüdür.

Sonuç

Seyyid Nesîmî, Türk şiirine yüreğini koyan bir şairdir. Divan şiiriyle ilgili pek çok mazmun ve imgeyi o üretmiştir. Nesîmî'den sonra gelen şairlerin bir şekilde onunla yolu kesişmiştir. İşte o şairlerin en önemlilerinden bir Seyyid Nesîmî adıyla müstakil bir şiir yazmasından ötürü Osman Numan Baranus'tur.

Hurûfilik bir din, mezhep ya da tarikat değil, bir kâinatı okuma öğretisi ve teorisidir. Baranus, Nesîmî ve şiiri üzerinden kısa bir Hurûfilik okuması da yapmıştır. Baranus, Nesîmî'nin hayatıyla bağlantılı olarak onun potresini çıkartan ve onu yeniden üreten bir şairdir. Seyyid Nesîmî, yaşadığımız çağda Osman Numan Baranus ile yeniden hayat bulmuştur.

Osman Numan Baranus, bu şiiriyle *Seyyid Nesîmî* adına müstakil şiir yazarak modern şiiri sahici bilgi teorisine oturtmaya çalışıyor. Osman Numan Baranus, *Seyyid Nesîmî* şiiriyle modern şiiri, tarihsel, epistemolojik, ontolojik ve sahici temellere oturtmaya çalışmıştır.

Klasik Osmanlı şiirindeki Nesîmî izleği, Hurufî öğretisine dayalı olarak bir okul şeklinde başlamış ve Hallâc misyonuyla birlikte günümüze kadar ulaşmıştır. Seyyid Nesîmî Okulu'nun şakirtlerinin bugünlerde epeyce çoğaldığını müşahede ediyoruz. Bununun en önemli ismi Baranus'tur.

Modern Bir Hafriyatçı olarak Osman Numan Baranus'un "Seyyid Nesîmî" Şiiri

---

Kaynakça

- Aktaş, H. (2001). *Çağdaş Türk Şiirinde Din ve Tasavvuf*. Edirne: Yort Savul Yayınları.
- Aktaş, H. (2002). *Çağdaş Türk Şiirinde Tarihî Şahsiyetler ve Eserler*. Edirne: Yort Savul Yayınları.
- Aktaş, H. (2003). *Yeni Türk Şiirinde Hallâc-ı Mansûr Okulu ve Misyonu*. Edirne: Yort Savul Yayınları.
- Aktaş, H. (2004). *Yeni Türk Şiirinde Seyyid Nesîmî Okulu ve Misyonu*. Edirne: Yort Savul Yayınları.
- Baranus, O. N. (1984). *Tuzhurmatu*. Ankara: Tan Şiir.
- Gibb, E. J, W (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. (çev. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1953). *Nesîmî/Usûlî/Rûhî [Hayatı, Sanatı, Şiirleri]*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Alevî Bektaşî Nefesleri*. İstanbul: İnkılâb Kitabevi.
- Kahraman, H. B. (2000). *Türk Şiiri/Modernizm/Şiir*. İstanbul: Büke Yayınları.
- Kocatürk, V. M. (1970). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Köprülü-zâde, Mehmed Fuad (1927). *Nesîmî'ye Dair. Hayat Mecmuası*. 1 (20), 382.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Köprülü, M. F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları I-II*. Ankara: İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kürkçüoğlu, K. E. (1985). *Seyyid Nesimi Divanından Seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Latîfî. (1990). *Latîfî Tezkiresi*, (Haz. Mustafa İsen). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Levend, A. S. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Olgun, İ. (1970), "Nesimi Üzerine Notlar" Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 47-68.
- Ocak, A. Y. (1998). *Zındıklar ve Mühlidler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2002). *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özmen, İ. (1998). *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sunar, C. (2003). *Melâmîlik ve Bektâşîlik*. İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.
- Timuroğlu, V. (1991). *İnançları Uğruna Öldürülenler*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Ünver, M. (2003). *Hurufîlik ve Kur'an [Nesîmî Örneği]*. Ankara: Fecr Yayınevi.